

Af Chalotte Glintborg & Tia Hansen

SERVICEHUNDE TIL MENNESKER MED PSYKISK SYGDOM

– *potentialer og mulige risici*

Bruget af servicehunde er stigende og udvides til nye målgrupper indenfor det psykiatriske område. Det indebærer en vigtig diskussion af, hvordan vi sikrer, at servicehunde og terapidyr generelt integreres i den eksisterende rehabilitering, således at vi undgår parallelprocesser og i værste fald modsatrettede indsatser. Der foreligger endnu ikke undersøgelser af, hvordan servicehunde integreres i den eksisterende rehabilitering, samt hvordan servicehundes velfærd sikres. På psykologi på Aalborg Universitet har forfatterne lavet en interviewundersøgelse blandt mennesker med sindslidelser, der har en servicehund. Via denne undersøgelse kommer vi ind på nogle af de muligheder, der ligger i brugen af dyr i rehabilitering, men også væsentlige betænkeligheder. Det er vigtigt, at brugen af dyr i rehabilitering sker på et vidensbaseret grundlag og inkluderer viden om *både* mennesker og dyr.

SERVICEHUNDE I DANMARK

Brugen af servicehunde indenfor det psykiatriske område er en ny udvikling i Danmark. I 2009 blev den første danske servicehund bevilget til en person med et bevægelsehandicap under den samme lovgivning som førerhunde. I 2012 blev servicehunde til mennesker med psykiske sygdomme ligestillet i lovgivningen med servicehunde til personer med et fysisk handicap. Det betyder konkret, at de siden

2012 har kunnet bevilges som et hjælpemiddel jf. Servicelovens § 112.

En servicehund medfører rettigheder for brugeren, som en almindelig familiehund ikke gør. Indehavere af fødevarerbutikker kan ifølge loven tillade servicehunde i butikker. Servicehunden skal dog være i snor, og der må ikke være anledning til, at hunden får kontakt med fødevarer (jf. bekendtgørelse om fødevarerhygiejne nr. 773 af 6. juli 2006 § 39 stk. 1-2). Ligeledes har foreningen for Servicehunde Til Handicappede arbejdet for, at servicehunde kan medbringes overalt i det offentlige rum. I september 2007 blev servicehunde således officielt sidestillet med førerhunde til blinde og svagtseende i forhold til taxakørsel. En servicehund har adgang til befordring i taxa sammen med servicehundebrugeren. (jf. Færdselsstyrelsens bekendtgørelse nr. 220 af 31. marts 2000). I forhold til servicehunde i almene boliger, hvor husdyr ikke er tilladt, har personer med vedvarende fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, der er afhængige af en servicehund, ret til at holde servicehund uanset bestemmelserne i husordenen (jf.: BEK nr. 1164 af 11/12/2012 om drift af almene boliger mv.). Lovtekst m.v. kan læses via www.retsinfo.dk

I Danmark er det kun foreningen Servicehunde Til Handicappede (STH), der fungerer som en akkrediteret udbyder af servicehunde, hvilket betyder, at

Schæferen er under uddannelse til psykiatrisk servicehund.

Brugen af servicehunde i Danmark er stigende og udvides til nye målgrupper indenfor det psykiatriske område.

de følger de internationale retningslinjer og standarder beskrevet i Assistance Dogs International (ADI) www.assistedogsinternational.org/. Dog har SHT valgt ikke at ekspandere deres udbud af servicehunde til også at inkludere servicehunde til mennesker med sindslidelser. Der findes i dag primært to udbydere af servicehunde til mennesker med sindslidelser, Servicehundeforeningen og Trinitas. Begge er private organisationer, som hovedsageligt består af hundetrænere/adfærdstrænere, men altså uden specialfaglighed eller akkreditering på samme måde som STH.

Brugen af servicehunde til mennesker med sindslidelser har en særlig drivkraft i USA, hvor mange hundeforeninger håber, at servicehunde til krigsveteraner kan hjælpe dem med daglige udfordringer, som følge af PTSD. PTSD er en psykisk traume- og stresslidelse, som kan følge af fx krigshandlinger, tortur eller alvorlige ulykker. Symptomer viser sig som vedvarende uro, ængstelse og let vakt alarmtilstand (*hypervigilance*), undgåelse af tanker og situationer der kan minde om den traumatiske begivenhed, flashbacks (ufrivillig genoplevelse af den), mareridt, hukommelsesbesvær og en svækket evne til at kontrollere almindelige følelser i dagliglivet (fx vredeudbrud). PTSD er tidligere blevet klassificeret som en angstdiagnose og har høj komorbiditet med depression og misbrug.

Eksposeringsterapi, hvor personen støttes til gradvist at konfrontere det angstvækkende har evidens for en god effekt mod PTSD. Alle metoder, der er vist at virke, indebærer terapeutstøttet eksposering i en eller anden form (Cusack et al, 2016). Personer med PTSD kan dog være en svær gruppe at behandle, måske især når der er komorbide lidelser, så det er forsøgt at supplere med støtte fra hunde under terapi-sessioner eller i hverdagen (Bemærk at hvis man giver et menneske, for hvis lidelse der findes terapiformer med evidens, en servicehund *i stedet for* et terapeutisk tilbud, svarer det til at give en kørestol i stedet for genoptræning til mennesker efter hofteoperation). De mange krigsveteraners behov i USA har betydet et boost for servicehunde til mennesker, hvis funktionsnedsættelse er af mental art, men i dag anvendes og bevilges servicehunde til personer med også andre psykiske sygdomme.

DYREASSISTERET INTERVENTION

Brugen af dyr i behandling eller rehabilitering er ikke nyt, og der opereres med en faglig terminologi, der skelner mellem forskellige anvendelsestyper (fx. IA-HAIO, 2014).

Den brede term *Dyreassisterede interventioner* (DAI) refererer til enhver intervention, der inkluderer et dyr som en del af processen. *Dyreassisteret terapi* (DAT) og *Dyreassisteret pædagogik* (DAP) henviser

til en professionel, målrettet intervention forestået af en person med relevant faglig uddannelse fra hhv. sundhedsfagene og de pædagogiske fag, mens aktiviteter, der ikke kræver faglig grunduddannelse, kaldes *Dyreassisterede aktiviteter* (DAA) og primært har rekreative formål (fx besøgshunde på plejecentre). Lidt forvirrende tales ofte om ”terapidyr” i både DAT, DAP og DAA. I alle tre former leverer et dyr og dets ejer/fører korte sessioner til flere forskellige borgere. Slutelig findes specialtrænede hunde, der overgives til enkeltpersoner, som har en funktionsnedsættelse, for at støtte personen døgnet rundt. Disse hunde kaldes *førerhunde* hos blinde og *servicehunde* hos mennesker med anden funktionsnedsættelse.

Forskning i samspillet mellem mennesker og dyr har vist, at tilstedeværelsen af dyr kan have en række sundhedsfremmende effekter for mennesker, blandt andet at forøge livskvaliteten og modvirke depression og angst (Beetz, Uvnäs-Moberg, Julius & Kotschal, 2012). Børnepsykologen Boris Levinson (1984) var en af de første, der beskrev kæledyrs mulige indflydelse på menneskers velvære, og han foreslog fire måder, hvorpå dyret kan anvendes for at opnå disse effekter: 1) som et tillæg til psykoterapi, 2) som terapi alene, 3) som en katalysator for forandring, 4) som et medie til at få kontakt med naturen, ens underbevidsthed og universet. Selvom de fire punkter her er adskilte, er de ifølge Levinson alle interagerende. Levinson trak i sine fremstillinger på elementer fra Bowlbys tilknytningsteori. Nyere teorier er mere komplekse, men elementerne genfindes i forskellige varianter. Dog tror de færreste i dag, at det i sig selv er terapeutisk blot at få et dyr, mens dyrs *motiverende* effekt (på mennesker, der kan lide dyr) fremhæves mere.

MINDSKET ANGST, TRYGHED OG FORØGET SOCIAL KONTAKT

De fem personer, der indgik i vores interviewundersøgelse, har alle psykiske lidelser; varierende fra PTSD, personlighedsforstyrrelse, depression til angst. På tværs af de fem interviews var der flere temaer, der gik igen. Noget af det første, der blev fortalt om, var det positive udbytte, personerne oplevede.

Selvom undersøgelsen udgør et mindre studie i en række af flere kommende, støtter vores fund noget af den eksisterende forskning indenfor området (menneske-dyr-interaktioner), der siger at hunde kan mindske angst og fremme positive følelser. Når servicehunde er med deres ejere (i bussen, i butikker, på gåture) føler personerne sig mere trygge og i stand til at gøre disse

aktiviteter uden anden personlig ledsagelse. Dog oplevede deltagerne fortsat udfordringer med tilgængelighed, da viden om servicehunde til mennesker med sindslidelser fortsat ikke er så udbredt. Paradoksalt nok var et af de steder, hvor servicehunde blev forment adgang, offentlige administrationsbygninger som fx borgerservice og socialforvaltninger.

Hundene fungerer i tillæg som det, vi kan kalde en social katalysator, hvor det bliver nemmere at møde andre mennesker gennem hunden, og hunden bliver det naturlige omdrejningspunkt for en samtale med andre (første gang vist af Hart, Hart & Bergin, 1987). Alle deltagerne oplevede at komme mere ud på grund af hunden og havde fået mere social omgang med andre.

Dog oplevede de personer, der havde fået hund gennem Trinitas, inskriptionen på hundens vest, (”Psykiatrisk servicehund”) som stigmatiserende. Vesten fra Servicehundeforeningen bærer kun navnet ”Servicehund”.

På trods af ovennævnte fordele, giver vores undersøgelse også anledning til bekymring. Det blev tydeligt, at servicehunde for nuværende ikke integreres som en del af den rehabilitering eller behandling, personerne allerede var i gang med.

RISIKO FOR MODSATRETTEDE EFFEKTER

Til personer, der lider af PTSD og angst findes som nævnt behandlingsmetoder med en betydelig succesrate (Cusack et al, 2016), og disse indebærer alle i større eller mindre grad *terapeutstøttet, systematisk eksponering*. Dvs. at personen konfronterer de angstvækkende tanker og situationer efter en nøje lagt strategi. Det svære er at ”dosere” angsten, så det nytter, hvis man først har en angstlidelse; derfor kræves professionel hjælp med planlægning og bearbejdning. Den naturlige reaktion på, at noget vækker angst, er enten at undgå den angstvækkende situation eller træffe sikkerhedsforanstaltninger, der hvis man har en angstlidelse blot fastholder eller forværrer den. Grundlogikken i eksponeringsbaserede terapier er, at man hele tiden skal være tryk nok til at turde vække angsten og derpå blive i den lidt (ellers gør det ondt værre), men uden at gå i panik eller føle at man mister kontrollen (det gør også ondt værre). I de fleste terapiformer vil man efter konfrontation af angsten bearbejde oplevelsen sammen med terapeuten på en måde, så den virker tilbage på den bagvedliggende forvrængning, der fik den ufarlige situation til at vække angst i første omgang.

Personer, der havde fået hund gennem Trinitas, oplevede inskriptionen "Psyk.servicehund" på hundens vest som stigmatiserende.

Desværre fungerer både undgåelse og sikkerhedsforanstaltninger, der typisk er gode strategier ved "normal" angst, som en slags vedligeholdende mekanisme i forhold til angstlidelser. Mens undgåelses- og sikkerhedsadfærd kan give en kortvarig lettelse, sker der ingen udvikling. Sikkerhedsadfærd vedligeholder angst af to grunde: dels finder man ikke ud af hvordan det var gået, hvis man ikke havde benyttet sig af sin sikkerhedsadfærd; fx hvis man ikke havde haft hunden med i Bilka. Dels kommer man med sin adfærd til at støtte tolkning af situationen som farlig og sig selv som svag; "Jeg klarede kun badet, fordi min hund lå udenfor døren".

Brug af servicehunde som en del af behandlingen af angst kan være nyttig, men det er vigtigt, at den integreres med den eksisterende rehabilitering, så hunden aktivt anvendes som en del af den systematiske, gradvise eksponering, fremfor til at forstærke sikkerhedsadfærd. Hvis vi vender tilbage til eksemplet med badet, kan hunden udgøre den emotionelle støtte og tryghed, der gør det muligt for personen at udfordre sin angst for badet. En faldgrube er dog, når der sker en misforstået sammenhæng mellem vellykket bad og hundens tilstedeværelse – altså det gik kun godt, fordi hunden var der (sikkerhedsadfærd). Derfor er det vigtigt, at brugen af servicehunde integreres med eksisterende rehabilitering, og man i samråd med professionelle laver en gradvis udfasning af hunden i badesituationen, så et vellykket bad knyttes til en ny erkendelse af, at det er en ufarlig si-

tuation, og at personen selv er stærk og funktionsdygtig – på samme måde gør det sig gældende for indkøb i butikker, cafébesøg osv.

Der er således muligheder i brugen af servicehunde til psykosocial rehabilitering, men det er nødvendigt, at det kombineres og integreres i rehabiliteringsindsatserne, for at undgå at man i værste fald fremmer de symptomer, man ønsker at mindske. Det leder os frem til det næste tema, nemlig at have den nødvendige viden.

BEHOV FOR VIDEN, INTEGRATION OG OPFØLGNING

Når brugen af servicehunde udvides til nye områder, er det vigtigt at stoppe op og overveje om de fortsat kun fungerer som et praktisk hjælpemiddel i hverdagen, som ved et fysisk handicap. Noget tyder på, at servicehunde til mennesker med sindslidelser snarere tjener en emotionel støttefunktion.

I dag er der to veje til at få en servicehund 1) direkte fra en af de to servicehundeudbydere uden en kommunal bevilling eller 2) via kommunen, hvor hunden kan bevilges som et hjælpemiddel jf. Serviceloven.

Når en person får en servicehund via en af de to servicehundeudbydere, sker det på to forskellige måder. Servicehundeforeningen leverer færdigtrænede servicehunde, som de selv har specialtrænet, siden hunden var hvalp. For at komme i betragtning til en servicehund, skal man til en samtale for at blive

vurderet egnet. Vurderes man egnet og får en specialtrænet hund, får man besøg af Servicehundeforeningen og bliver instrueret i kommandoer og hundens træning – det er typisk en eller to dages træning. Dernæst er der ingen krav om mere træning eller opfølgning.

I Trinitas er proceduren en lidt anden, da det typisk er egen hund, man får trænet til servicehund, men man skal ligeledes erklæres egnet og medbringe lægeudtalelse. Det er også muligt at få en hund gennem Trinitas; typisk hunde fra internater. Træningen afsluttes med en offentlighedstest, og med denne afsluttes løbet og dermed også kontakten med Trinitas.

Det er for begge foreninger uklart, hvad der kræves af en person for at blive vurderet egnet, og hvordan viden om sindslidelser spiller ind på afgørelsen og de opgaver, hunden trænes til.

I kommuner er det myndigheds personer, der bevilger servicehund, og det er vigtigt, at der med en bevilling sikres en integreret og koordineret rehabiliteringsindsats, samt at der føres tilsyn med servicehund til sikring af dyrevelfærd, hvilket ikke sker for nuværende. For kommuner kan der være en økonomisk interesse i, at mennesker med sindslidelser får en servicehund, da det på kort sigt kan føre til en større grad af selvhjulpethed – fx at en person ikke længere skal ledsages af en medarbejder til indkøb, men i stedet kan ledsages af servicehunden. Men som vist i eksemplet med badet, er det særdeles vigtigt at medtænke hunden som en del af rehabiliteringen til at kunne handle ind selv, og det forudsætter en viden om brug af dyr i rehabilitering.

Sluttelig er dyrevelfærd også et centralt tema, der skal sikres. Såvel som ikke alle mennesker egner sig som hundeejere, egner heller ikke alle mennesker med sindslidelser sig som hundeejere, uanset hvad forskning viser om eventuelle effekter. Derfor skal alle ikke have servicehund, og det er vigtigt, at de, der udbyder og bevilger disse, har et indgående kendskab til mennesker med sindslidelser. Når udviklingen af servicehund til mennesker med sindslidelser sker så hurtigt, er der en risiko for at man ikke får tænkt dyrevelfærd tilstrækkeligt ind. Hvordan sikres hundens ve og vel i perioder, hvor den psykiske lidelse forværres, og personen ikke har overskud til de daglige gåture, mister selvkontrol, må indlægges på et psykiatrisk hospital i en periode, eller i værste fald må fraflytte egen bolig og flytte ind på et botilbud eller bofællesskab med andre mennesker med sindslidelser? Nogle af

deltagerne i vores undersøgelse nævnte, at de udskød indlæggelser på grund af hunden – for hvem skulle passe hunden imens? En anden fortalte om perioder, hvor personen havde det så dårligt, at hunden i flere dage ikke var ude at gå tur. Hun beskrev, at hunden reagerede på disse perioder og lå meget tæt op af hende; hun havde oplevelsen af, at hunden passede på hende, den var kun lige ude i haven for at besøge og kom derefter retur til sin ejer igen.

Uanset om servicehundene er bevilget af kommune eller kommer direkte fra servicehundedydere, sker der i dag ikke en systematisk opfølgning med hunden. Selvom personer ejer en hund i forvejen, bør der med en servicehund følge en særlig forpligtelse til opfølgning, da den indgår som en del af en emotionel støttefunktion og har en særlig opgave og et ansvar, som almindelige husdyr ikke har (Tedeschi et al, 2015).

Vores undersøgelse har vist, at der ikke er en sammenhæng mellem de, der udbyder servicehund til mennesker med sindslidelser, og rehabiliteringsudbydere. For nuværende fungerer det som to parallelle processer, og rehabiliteringsmedarbejdere ser ikke nødvendigvis servicehunden som en, der skal integreres i deres arbejde. Der er et stort behov for mere viden, integration og opfølgning på området.

REFERENCER:

- Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H., & Kotrschal, K. (2012). Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: The possible role of oxytocin. *Frontiers in Psychology*, 3. doi: 10.3389/fpsyg.2012.00234.
- Cusack, K., et al. (2016). Psychological treatments for adults with post-traumatic stress disorder: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 43, 128-141. doi: 10.1016/j.cpr.2015.10.003.
- Hart, L. A., Hart, B. L., & Bergin, B. L. (1987). Socializing effects of service dogs for people with disabilities. *Anthrozoös*, 1(1), 41-44. doi: 10.2752/089279388787058696.
- IAHAIO (2014). White Paper. Definitions for Animal Assisted Intervention and guidelines for wellness of animals involved. *International Association of Human Animal Interaction Organisations*. Retrieved from <http://iahaio.org/best-practice/white-paper-on-animal-assisted-interventions/>
- Levinson, B. M. (1984). Human/companion animal therapy. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 14(2), 131-144. doi: 10.1007/BF00946311.
- Tedeschi, P., Pearson, J. A., Bayly, D., & Fine, A. H. (2015). On call 24/7 – the emerging roles of service and support animals. In A. H. Fine (Ed.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy (4th edition)* (pp. 321-332). San Diego: Academic Press.

Chalotte Glintborg er Ph.D. i psykologi, ansat ved Institut for Kommunikation og Psykologi ved Aalborg Universitet.

Tia Hansen er Ph.D. i psykologi og lektor ved Institut for Kommunikation og Psykologi ved Aalborg Universitet.